

Mircea Vulcănescu (cătore 1925)

Cuvînt înainte

Conceptul de « generație », pe care Vulcănescu îl lămu-rește pasionat în anii '20-'30, aproape dramatizându-l ca un regizor talentat, este, înainte de toate, produsul unei *situații*. Este vorba despre destinul tinerilor intelectuali care se simt chemați să deschidă orizonturile culturale ale unui stat român abia constituit, în 1918. Sarcina este covârșitoare, prometeică. Iar dacă astăzi avem imaginea unei « generații de aur », ea trebuie proiectată contrastant pe fundalul istoric, psihologic și politic al vremii. Reprezentanții generației, portretizați succint și cu vervă în paginile ce urmează, se vor fi străduit să-și împlinească destinul resimțind urgența propriilor proiecte, dar și sub imboldul conștiinței de grup.

În 1927, când Mircea Eliade ridică problema « generației », aceasta iese dintr-un anume echivoc și romantism al debutului, și începe să-și precizeze scopurile. Se află, de altfel, la ora problematizărilor, înregistrînd concomitent și semnele neliniștitoare ale unei crize. S-a tras, oricum, o linie

pentru un prim bilanț asumat colectiv, semnificînd sfîrșitul speranțelor și al euforiei prelungite de după actul politic al Unirii. Poate că mulți se așteptau să realizeze mai mult în cei zece ani care au trecut (deși sînt toți extrem de tineri!). Impresia generală este, la drept vorbind, aceea că nu s-a produs nimic, ori nimic notabil. O nemulțumire de sine, dar mai ales nemulțumirea de ceilalți. Tinerii intelectuali care ar fi trebuit să constituie elita culturală și administrativă a noului stat nu se simt cîtuși de puțin privilegiați, ci din ce în ce mai marginalizați: « tineretul se descoperă inutil, neîncadrat în societate » – spune Mircea Vulcănescu –, după ce se aflase « în pragul vieții sociale ».

Este chiar problema-cheie a primei generații de după război – clamată de liderii ei, vocea cea mai răsunătoare fiind a lui Mircea Eliade. Lipsa unui contract cultural cu societatea (o himeră?), panica de dinaintea șomajului intelectual... Soldul acestui deceniu s-a dovedit deconcertant în raport cu idealurile începutului – iar el va fi confirmat, într-un mod destul de inadecvat pentru tinerii spiritualiști, de marea depresiune economică de la întretăierea deceniilor trei și patru. Cel puțin criza morală și sufletească a tinerilor are acum o determinare – pe care ei o resimt însă ca străină. O ramă, în fond, prea mare. Căci nici măcar anxietatea nu le aparține în original: o întreagă literatură a « crizei morale », a « răspunderilor » și a « marginilor de prăpastie » a apărut între timp și continuă să apară, chiar și (sau mai ales) în mediul politic. Neliniștea surdă și presimțirea nebuloasă a unui dezastru iminent, atenuate de emfaza declarațiilor și a « soluțiilor »... Impresia că unirea politică a românilor rămîne doar un cadru formal, păcăliți fiind în primul rînd românii... Și ideea că această unire trebuia – și încă trebuie – realizată efectiv, adică în plan spiritual, sufletec, cultural.

În plus, soluțiile economice care se impun atenției odată cu criza din 1929-1933 nu pot să convină ori să convingă tocmai într-acest plan al spiritualului. Economicul, dar și politicul sînt categorii potrivnice spiritului, metafizicii, științelor umane, universității... Poate, mai bine zis, preocupărilor tinerei generații. Dar ea nu sesizează – decît cu rare excepții (un Petru Comarnescu, uneori) – deosebirea. Ba este chiar din ce în ce mai puțin dispusă s-o observe, în fața dezamăgirilor pe care i le furnizează, de la an la an, realitatea simplă. Mircea Eliade, Paul Sterian, Sandu Tudor, Petru Comarnescu vor « milita » (un termen interesant aici!) pentru primatul spiritualului față de politic. Iar un Emil Cioran va considera că politica nu înseamnă decît « limitare », « platitudine » « și, ca o încoronare, nulitatea ». Traian Herseni se va pronunța și el pentru « mîntuirea prin cultură ». Etc., etc.

Acesta este cadrul în care Mircea Vulcănescu își elaborează propriul concept de « generație ». În ordinea interpretării sale, generația sa este cea de-a șasea din istoria României moderne, numărînd de la 1821. Dar dacă toate celelalte poartă un nume (cea a premergătorilor, pașoptistă, junimistă, socială, de foc), Vulcănescu se mărginește să o numească pe a sa, simplu, « tînăra generație ». Căci nu numele este problema, ci direcția și țelul celor ce au cunoscut deja un « moment spiritual », optimist, între 1925 și 1929, și un al doilea, nespirtual, al înfrîngerii și al căderii, între 1929 și 1932. O generație tînără care poate părea prea cinică celor mai vîrstnici, dar numai pentru că este hiperlucidă. Care combate politica, înțelegînd, de fapt, prin aceasta politicianismul, și care disprețuiește idealul « cunoașterii de sine », amanetat cum e retoricii sentimentale și efuziunilor ieftine. Un singur tip de atitudine pare a tenta această generație – « antisentimentalismul » –, toate

celelalte fiind fie inutile sau silite (Cioran), fie inutile și inelegante (Vulcănescu).

Este nevoie de un Mircea Vulcănescu pentru ca această generație să procedeze la o amănunțită clasificare și limpezire a idealurilor sale. Sistematizările lui conturează, pe măsura descoperirii și comunicării lor, și un program teoretic și existențial. Prin natura sa, Vulcănescu este și aici răspunzător pentru toți ceilalți – ori poate că are la rîndu-i nevoie să se regăsească pe sine în ei, după cum va considera mai tîrziu colegul său de generație, Constantin Noica. Este, în fond, un spirit generos și solidar, solar și optimist, renașcentist prin cuprindere și imaginativ. Metoda sa : cu deosebire sociologică, atestîndu-i calitatea de asistent preferat al profesorului Dimitrie Gusti. Sub această etichetă, Vulcănescu proclamă existența « omului de grup » – un termen mediu între individualismul congenerilor și solidaritatea de generație.

Nimic mai apropiat de spiritul epocii (și totuși nimic mai bizar) decît faptul că tensiunea internă și criza maximă a generației sale își află rezolvarea, destul de plat și de uniform, în imperativul românismului integral. Cum noua generație trebuie să fie nu doar autentică, ci și adevărată, ea ar trebui să se întoarcă spre valorile rurale, spune Mircea Vulcănescu – prin opoziție cu cele urbane, care i-au rămas străine « omului românesc ». Să se întoarcă, da, însă nu atosțiuitoare și superioară, ci « spășită », aidoma fiului risipitor. Și, în mod neașteptat după o atît de riguroasă interpretare a conceptului de « generație », Mircea Vulcănescu află ca misiune *socială* (!) a tinerei generații anularea diferenței dintre sat și oraș în favoarea celui dintîi. Nu dictatura de clasă ori naționalismul extremist – aceste mode ale străinătății – îi pot circumscrie scopul, ci găsirea unei esențe românești și ridicarea ei pe o treaptă universală.

Istorismul prin resemnare în spiritualitatea tinerei generații

Ce înseamnă « istorismul resemnării » nu este prea greu de spus. Ce nu înseamnă e, desigur, mult mai greu.

Istorismul resemnării, mai exact : istorismul prin resemnare, e atitudinea aceloră dintre tineri, care, deși recunosc primatul valorilor spirituale și caracterul derivat al preocupărilor politice, în ordinea absolută ; totuși – luând act de faptul că împrejurările nu îngăduie omului să se smulgă din mediul din care face parte, și să-și încerce mântuirea singur, în universalitate –, în loc să opună acestui mediu o negare, se afundă-n el, solidarizându-se cu împrejurările în care se dezvoltă și, luând asupra lor păcatele și deficiența lui, încearcă – în sfera lor modestă de acțiune – o operație de îndreptare, cu conștiința că, procedînd așa, fac, în fond, un sacrificiu ; dar, în același timp, cu conștiința că orice atitudine este și inelegantă, și zadarnică.

Istorismul astfel definit se opune, la stînga, experienței spirituale autentice, cu derivatele sale agonice și nietzsche-

ene, ale unor Eliade, Manoliu sau Cioran – pentru care spiritul nu e decît zbucium interior – și se opune, la dreapta, idealismului absolut, spiritualismului antiistoric al lui Botta, care disprețuiește orice ideal social.

El nu e însă cu totul incompatibil cu o spiritualitate ortodoxă, în felul celei susținute în cultura românească de un Paul Costin Deleanu¹.

Paul Costin Deleanu

Resemnarea aceasta de a rămîne în istorie, chiar dacă această rămînere ar putea însemna « ratare », nu e o poziție specifică acestei generații.

O aflăm formulată limpede la mai mulți dintre fruntașii generației care ne precede. Iată această formulare la doi dintre cei mai de seamă :

În *Cîntecul de jale* înstrunit de Vasile Pârvan în amintirea morții fraților de arme, acum paisprezece ani, poziția spirituală a celor care s-au jertfit în război e definită limpede ca un istorism al resemnării :

Vasile Pârvan

« Morții noștri n-au gîndit mult : ei nu mai aveau puteri și pentru asta, pentru că s-au ghemuit într-o singură idee – a rezista – și aceasta era moartea pentru noi. Morții noștri n-au simțit mult. Ei nu mai aveau inimă și pentru asta. Inimilor se împietrise : cum ar fi putut altfel să vrea ceea ce au voit – să reziste – și aceasta era moartea pentru noi. Și totuși, ar fi avut și ei ființe

iubite, un viitor, gânduri duioase, lacrimi și tot ceea ce topește pe om și-l face „uman“. Ei încetaseră de a fi oameni. Erau lucruri. Erau vîntul care suflă în furtună – împotriva dușmanului; erau marea care rostogolește valurile ei gigantice – împotriva dușmanului; erau pădurea care împletește pînă și trunchiurile ei sfîrtecate de obuze – împotriva dușmanului. Ei nu mai erau decît una cu pămîntul care îi născuse, una, chiar înainte de a fi murit, și pămîntului nu-i era frică, pentru că el e vecinic, și se ridică prin copiii lui în unde imense, respingînd cu oroare piciorul profanator al celor cari nu-l iubiseră niciodată.»²

Și tot ca istorism al resemnării înfățișează Nicolae Iorga menirea omului, în articolul scris la moartea lui Leon Tolstoi, publicat în cărticica azi greu de găsit, intitulată *Oameni cari au fost!*

«Ce greu e să poți trăi pentru gîndul tău, numai pentru el! Să închizi ușile casei și ușile sufletului. Să te întorci spre tine, spre conștiința ta, spre credința ta, dar nu pentru a te opri acolo, ci pentru a intra astfel în legătură cu puterile cele mari și veșnice de unde vine toată acea lume dinăuntru, pe care atunci n-o mai poți crede pieritoare.

Mare vis, și vis zădarnic. Vis neîngăduit, însă, desigur. Tu ești nu pentru Dumnezeu, de la care socoți că vii și pe care-l reclami pentru tine, ci tocmai pentru acea lume pe care vrei s-o înlături, de care vrei să te ferești, înaintea căreia vrei să te ascunzi. Tu ești pentru soția aceea cu toate bune sau rele, pentru copiii aceia care-ți seamănă ori ba în alcătuirea și îndreptarea lor sufletească, ești pentru vecinii tăi, chiar dacă-ți strică liniștea, pentru cei ce te văd trecînd pe stradă și poate rîd de tine [...].»³

Poziția e limpede însemnată.

Și am mai putea continua cu alții.

Pe ce se-ntemeiază acest istorism, într-o generație pe care am văzut-o, după predecesorii mei, hotărîtă să revizuiască totul, gata să înceapă tot de la-nceput și dornică să trăiască autentic formele ei de viață proprii peste orișice împiedicare ?

Pe « lipsa de substanță spirituală » a celor care-l susțin, cum crede Emil Cioran ?

Pe comoditatea pe care o conferă aceste poziții, potrivnice tineretului cu « duhul acestor lumi », cum crede Costin Deleanu ?

Pe « acceptarea fatalistă » a acestui duh al lumii, cum crede Petru Comarnescu ?

Să renunțe acest tineret de bună voie să pătrundă în pămîntul făgăduinței ? Să consimtă el, de bună voie și conștient, « să rateze » – cum i-o vestește Mircea Eliade, întrucît, fiind cel dintîi tineret pregătît ca să creeze universal și autentic, își trădează misiunea lui culturală pentru o misiune politică inferioară, dintr-un fel de masochism intelectual, de automutilație, de jertfire inutilă ? Să repete el povestea slugii necredincioase, care a îngropat talantul ? Nu cred.

Istorismul resemnării izvorăște din anumite nevoi de fapt ale tineretului, peste care nu se poate trece. Iată-le.

1. În primul rînd, « setea de realitate ». Nu setea de activitate, cum s-ar putea crede pe nedrept. Seta de activitate e numai un substitut al setei de realitate. Te agiți, ca să te simți fiind.

Tinerii au conștiința că o creație dezrădăcinată, smulșă din împrejurările mediului în care s-au născut, nealtoită pe nici o rezonanță în sufletele semenilor este o zădărnicie. « Dacă nu ești *hic et nunc*, adică *aici și acum*, adică integrat în realitatea aceasta concretă din care faci parte – scrie cu drept cuvînt unul dintre tinerii care se opun totuși istorismului

resemnării –, nu poți fi nici pentru eternitate. Zadarnice sînt deci veleitățile noastre de genialitate și creație univversală, atît timp cît nu avem un mediu românesc copt pentru aceste creații. »

Iată, de pildă, pe un George Enescu. Nu este el dotat, sub raportul înzestrării individuale, al darurilor și al pregătirii muzicale, cu toate însușirile «genialității»? Și totuși, ca compozitor – în istoria muzicii universale –, el nu va figura decît ca un «precursor». Al muzicii românești, desigur. De ce rolul său nu va depăși⁴ pe acela la care s-a constrîns de bună voie – cu toată deosebirea de poziție – modestul Chiriac? Pentru că lipsesc, în cultura română actuală, condițiile obiective ale «genialității» muzicale, mediul select care să opereze selecțiunea valorilor, mediul care să descopere «geniul» și să-i facă cor, să răsfrîngă cultural ecoul genialității.

Tot ce a făcut George Enescu pentru mediul muzical din țară, de la concertele de sonate și pînă la patronarea operei de culegere a folclorului muzical al Societății Compozitorilor Români, nu e decît jertfă, educație, pedagogie. Numai între «egali» ar fi putut să fie stimulat să-și dea măsura creației. Altfel, nu face decît să pregătească venirea «geniului» de mîine. Oare Enescu nu s-ar fi putut salva, integrîndu-se muzicii franceze? Vedeți, asta nu se poate, decît pe deasupra. Personalitatea creatoare are adînci rădăcini spirituale aici, pe care nu le poate rupe fără sterilizare. Nu se observă oare că, în toate compozițiile lui de stil francez, virtuozitatea triumfă la Enescu asupra ideii muzicale, care trebuie învăluită pentru că e a altui neam?

Sau, dacă am lua cea mai desăvîrșită creație poetică a tinerei generații, vorbesc de *Cantilena* puristului și stelarului poet Dan Botta – atît de îndepărtat, în aparență, de orice contingentă istorică –, nu se observă că farmecul incomparabil al acestei poezii vine din faptul că cetitorii ei au deja

Miorița dată în sensibilitate ? Că efortul poetului a fost în realitate o adîncire, o rafinare, o purificare a unui material dat, preexistent în conștiința oricărui român ? Și de unde vine unanimitatea de recunoaștere a « genialității » unui Creangă și a unui Eminescu, decît din faptul că au dat expresie și cristalizare materialului poetic, într-un fel asimilabil – virtual, desigur – oricărui suflet românesc ?

Acesta-i faptul pe care îl constată Constantin Noica, dacă nu mă înșel. Și concluzia : înainte de a se avînta să se apuce de « creații », generația noastră trebuie să facă munca migăloasă și cinstită a meșteșugarului. Să creeze o limbă, să facă dicționare, să traducă, să precizeze problemele proprii ale mediului. Și la fel în toate domeniile. Fiecare să-și vadă modest de treabă, și totul are să meargă foarte bine.

Constantin Noica

Realitatea spirituală nu e deci tot una cu autenticitatea.

Autenticitatea înseamnă a te regăsi așa cum ești, gol, și a te expune ca atare. Realitatea spirituală nu e constatarea unei stări de fapt. Spiritualitatea nu e o stare a sufletului omenesc, ci o tensiune. Spiritual nu poți niciodată spune : Sînt ! Ci numai problematic : « Să fiu oare ? » ; sau imperativ : « Să fiu ! » Dar cum să fiu ?

Să fiu așa cum sînt ? o tensiune între mai multe imperative, între care nu știu cum m-aș hotărî fără să mă pierd pe mine însumi : agonia ? Sau să fiu așa cum trebuie să fiu, adică o tensiune – ortogonică –, adică orientată spre o țintă, o existență între ceea ce sînt și ceea ce trebuie să fiu ?

Dacă sînt numai așa cum sînt, văzurăm, nu sînt. Nu exist spiritualicește decît încercînd să fiu așa cum trebuie.

Dar cum trebuie să fiu, dacă nu așa cum sînt ?

2. Aici intervine a doua rădăcină a istorismului resemnării : conștiința răspunderii colective și sentimentul solidarității.

Să încerci să faci ce ți se cere !
Să ascuți.

Conștiința acestei răspunderi s-a explicat de multă vreme.

Viața cere omului soluțiuni imediate. Teoretic, poți să suspectezi hotărîrea – domnule Cioran – pînă ce vei fi judecat, pînă ce vei fi rezolvit problema. Practic însă, cînd un om îți cere paharul cu apă pentru care știi că vei fi mîntuit, sau bucățica de pîine ; sau cînd înecatul îți întinde mîna disperat – suspendarea hotărîrii pînă ce vei rezolvi problema, aplicînd criteriile pure, echivalează cu o hotărîre negativă, c-un răspuns. Aci nu există o a treia posibilitate. Sau ajuți, sau nu ajuți. Dacă stai să te gîndești, prilejul trece și, chiar dacă te-ai mai hotărî, e prea tîrziu !

Iată temeiul pentru care o parte a tinerimii își asumă riscurile acțiunii înainte de a se fi cristalizat în doctrină. Lucrul are riscurile lui, dar nu e lipsit de motivare.

Dar însă nu crezi în nimic, de ce să intervii ? – mi se va spune.

Aci se vedește natura specială a istorismului resemnării. El nu e un « scepticism » deghezat, o deficiență, cu o poziție afirmativă anticipatoare. O nădejde ! Nu pentru că nu cred în spirit m-am hotărît să cobor în istorie și să mă integrez realității. Ci tocmai invers. Pentru că nu pot să mă sustrag chemării care mi se face.

Emil Cioran